

Η χρήση της συμπεριληπτικής γλώσσας: Οδηγός χρήσης

Περιεχόμενα

Η χρήση της συμπεριληπτικής γλώσσας: Οδηγός χρήσης	1
Η χρήση της συμπεριληπτικής γλώσσας: Οδηγός χρήσης	2
Κατηγοριοποίηση του προβλήματος και προτεινόμενες λύσεις	3
1. Το όνομα	4
2. Το άρθρο	5
3. Προσαρτήματα στην ονοματική φράση	5
4. Αντωνυμίες	5
5. Σειρά των όρων	6
6. Σημασιολογικά στερεότυπα	6
7. Το ζήτημα των επαγγελματικών θηλυκών	8
Βιβλιογραφία	12

Δρ Γιώργος Β. Γεωργίου

Η χρήση της συμπεριληπτικής γλώσσας: Οδηγός χρήσης

Ξεκινώντας από την παραδοχή ότι η χρήση της σεξιστικής γλώσσας αποτελεί επιμέρους έκφανση του σεξισμού και ότι σε αυτόν ενυπάρχει υποτίμηση των ατόμων βάσει του φύλου τους, στον παρόντα οδηγό γίνεται προσπάθεια να καταγραφεί και να περιγράψει το φαινόμενο και να αναδειχθούν τα προβλήματα, γλωσσικά και άλλα που ανακύπτουν στη διαδικασία χρήσης συμπεριληπτικής γλώσσας. Γίνονται ακόμα πρακτικές εισηγήσεις για τη χρήση της γλώσσας με τρόπο ώστε να οδηγεί στην εξάλειψη του φαινομένου της συγκεκριμένης μορφής ρατσισμού με ιδιαίτερη έμφαση στην ορολογία που χρησιμοποιείται εντός Πανεπιστημίου, σε έγγραφα, στην αναφορά σε ιδιότητες ή αξιώματα κ.ο.κ. Με τον τρόπο αυτό, ο παρών οδηγός (όπως και άλλοι αντίστοιχοι για τα Ελληνικά) ευελπιστεί να αποτελέσει ένα είδος εύληπτου οδικού χάρτη για την αντιμετώπιση των φαινομένων γλωσσικού σεξισμού, όπως εμφανίζονται στα έγγραφα του Πανεπιστημίου, αλλά και στην προφορική ομιλία, εντός και εκτός του ακαδημαϊκού ιδρύματος, ιδιαίτερα από τα μέλη του ακαδημαϊκού προσωπικού, καθώς και από το διοικητικό και άλλο προσωπικό, αλλά και ως αφορμή ευαισθητοποίησης των φοιτητριών και φοιτητών και της υπόλοιπης κοινωνίας.

Ιδιαίτερα, όσον αφορά τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, ως εκπαιδευτικός θεσμός διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη διαδικασία συγκρότησης έμφυλων ταυτοτήτων, αφού εκπαιδεύουν τους μελλοντικούς επιστήμονες, το πολιτικό προσωπικό και εν γένει τους πολίτες του τόπου. Έτσι, μπορούν μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές να βοηθήσουν αποτελεσματικά προς την κατεύθυνση της άρσης του σεξισμού, ιδιαίτερα αυτού που συνδέεται με τη γλώσσα, με την υιοθέτηση δομών που αμφισβητούν τις άνισες σχέσεις εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων, έτσι όπως καταγράφονται στη σημερινή κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό, η χρήση μη σεξιστικής γλώσσας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα, αφού η γλώσσα πέραν από κώδικας επικοινωνίας είναι και φορέας ιδεολογίας.

Όσον αφορά τις διάφορες γλωσσικές επιλογές θα πρέπει να έχει κανείς υπόψη ότι δεν αποτελούν τελεσίδικες αποφάσεις, αλλά ότι στην πραγματικότητα, η επιλογή συγκεκριμένων γλωσσικών χρήσεων μεταξύ ορθών συνήθως καθορίζεται, όπως παρατηρεί η Τζακώστα (2020) από εξωγλωσσικούς παρά από ενδογλωσσικούς παράγοντες. Αυτό που εν τέλει ονομάζουμε «*γλωσσικό αίσθημα*», το οποίο προφανώς πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη προκειμένου οι όποιοι προτεινόμενοι τύποι να διατηρηθούν (Παυλίδου 1985· 2006) καθορίζεται από παράγοντες όπως η κοινωνική τάξη, το γλωσσικό υπόβαθρο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και οι σφαίρες κοινωνικής επιρροής, όπως είναι η εκπαίδευση και τα ΜΜΕ.

Κατηγοριοποίηση του προβλήματος και προτεινόμενες λύσεις

Σε ένα γενικότερο επίπεδο, απαιτείται η υιοθέτηση εναλλακτικών πρακτικών στους δημόσιους χώρους της εκπαίδευσης, των Μ.Μ.Ε., της πολιτικής και εν γένει του δημοσίου λόγου και των δημόσιων εγγράφων, που, όσον αφορά στη γλώσσα, να περιλαμβάνει¹:

- Κριτική προσέγγιση της γλώσσας στα επίπεδα της γραμματικής, της σύνταξης και της σημασιολογίας [...].
- Χρήση διπλών (αρσενικών και θηλυκών) τύπων στις γενικές αναφορές (*μαθητής/τρια*).
- Κατάργηση ή ανακύκλωση σεξιστικών όρων (π.χ. γεροντοκόρη, δεσποινίς).

¹ Τσοκαλίδου, 1996, σελ. 50.

- Καθιέρωση καινούριων όρων που εκφράζουν τη γυναικεία πραγματικότητα (π.χ. *τεκνοθεσία* αντί του όρου *υιοθεσία*).
- Ευαισθητοποίηση στο θέμα του γλωσσικού σεξισμού στην εκπαίδευση, τα Μ.Μ.Ε. και τις πολιτικές οργανώσεις (μέσα από συζητήσεις και σεμινάρια).
- Συμμετοχή γυναικών/φεμινιστριών γλωσσολόγων στις διαδικασίες καθορισμού της γλώσσας.
- Χρήση εναλλακτικών ρόλων/προτύπων για τα δύο φύλα στην εκπαίδευση (π.χ. *η πυροσβεστήνα, η ψυχαναλύτρια, ο νηπιαγωγός*).
- Συχνή χρήση του θηλυκού γένους με σκοπό την κριτική των στερεοτύπων στον δημόσιο και ιδιωτικό χώρο (π.χ. *η από μηχανής θεά, η διευθύντρια*).

Σε μια πιο συγκεκριμένη καταγραφή προτάσεων για τη χρήση της γλώσσας μπορούν να επισημανθούν τα εξής (βλ. ιδιαίτερα και Γκασούκα, Γεωργαλλίδου, 2014· Γκασούκα, Γεωργαλλίδου, Φουλίδη, 2016):

1. Το όνομα

Στη χρήση του ονόματος (εδώ περιλαμβάνεται η χρήση των επαγγελματικών θηλυκών, αλλά και η ανάγκη για χρήση του οποιουδήποτε άλλου θηλυκού ουσιαστικού ή επιθέτου) παρατηρείται συστηματική χρήση του αρσενικού. Επομένως, πρέπει να γίνεται αναφορά και σε δημότριες (όχι μόνο σε δημότες), εκπαιδευτήριες (μόνο εκπαιδευτές), μικρές και μεγάλες (όχι μόνο μικρούς και μεγάλους), πολίτισσες ή συμπολίτισσες (όχι μόνο πολίτες και συμπολίτες), ειδικές (όχι μόνο ειδικούς), όλες (όχι μόνο όλους), διευθύντριες (όχι μόνο διευθυντές), επιθεωρήτριες (όχι μόνο επιθεωρητές), επιμελήτριες (όχι μόνο επιμελητές) κ.ο.κ.

2. Το άρθρο

Συχνά, γίνεται χρήση του αρσενικού άρθρου ως περιληπτικού και για το θηλυκό. Για παράδειγμα, «οι φοιτητές», «οι ακαδημαϊκοί», «οι λειτουργοί», «οι εκπαιδευτικοί», «οι πρόσφυγες», «οι δημότες» κ.ο.κ. Σε αυτή την περίπτωση μπορούν να αναφέρονται και τα δύο γένη, είτε με τη χρήση του θηλυκού ονόματος μαζί με το άρθρο, είτε με αναφορά σε «γυναίκες και άντρες» ή «άντρες και γυναίκες», είτε με την αναφορά και στα δύο άρθρα στην αιτιατική:

οι φοιτήτριες και οι φοιτητές ή οι φοιτήτριες /-ες ή οι φοιτητές/-τριες, οι ακαδημαϊκοί, άντρες και γυναίκες ή γυναίκες και άντρες, τις/τους λειτουργούς (στην αιτιατική) κ.ο.κ.

3. Προσαρτήματα στην ονοματική φράση

Οι Ονοματικές Φράσεις στα Ελληνικά συμφωνούν ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση. Έτσι, λ.χ. ένας επιθετικός προσδιορισμός πρέπει να συμφωνήσει με το ουσιαστικό που προσδιορίζει και ως προς τα τρία αυτά στοιχεία.

Λ.χ. ο επιτυχών αιτητής Σ' αυτή την περίπτωση η αναφορά μπορεί να γίνει ως εξής:

ο επιτυχών αιτητής/η επιτυχούσα αιτήτρια ή ο επιτυχών/-ουσα αιτητής/-τρια ή αντιστρόφως η επιτυχούσα/-ων αιτήτρια/-της.

4. Αντωνυμίες

Η αντωνυμία είναι το μέρος του λόγου που χρησιμοποιείται έναντι του ονόματος. Έτσι διακρίνουμε κτητικές (που προσδιορίζουν τον κτήτορα. Λ.χ. το γραφείο του/της), αναφορικές (που αναφέρονται στο υποκείμενο. Λ.χ. ο ακαδημαϊκός, ο οποίος...), δεικτικές (που υποδεικνύουν για ποιον γίνεται η αναφορά. Λ.χ. εκείνος ο υποψήφιος...).

Σ' αυτή την περίπτωση, όταν η αναφορά είναι για μεικτούς πληθυσμούς, μπορεί να γίνει ως εξής:

το γραφείο του/της, ο/η ακαδημαϊκός, ο οποίος/η οποία..., εκείνη/-ος η/ο υποψήφια/-ος.

5. Σειρά των όρων

Συνήθως στα έγγραφα, όποτε απευθύνονται και στα δύο γένη, προτάσσεται το αρσενικό γένος, κάτι που εν τέλει λειτουργεί ως συγκεκριμένος τρόπος υπερίσχυσης του αρσενικού, αναπαράγοντας τα γνωστά στερεότυπα. Ένας τρόπος υπέρβασης του προβλήματος **είναι η σειρά των όρων να εναλλάσσεται** (θηλυκό-αρσενικό, αρσενικό-θηλυκό) ακόμα και εντός του ίδιου εγγράφου.

6. Σημασιολογικά στερεότυπα²

- Συχνά τα παράγωγα της λέξης άνδρας (π. χ. ανδρείος, παλικάρι, λεβέντης, άντρακλας, ανδραγάθημα) έχουν θετική σημασία, ενώ τα παράγωγα της λέξης γυναίκα (π. χ. γυναικόπαιδα, γυναικουλίστικο, γυναικοδουλειά) έχουν αρνητική σημασία.
- Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που περιέχουν τη λέξη «άνδρας» και αποσιωπούν τη συνεισφορά των γυναικών (Π.χ. Ανδραγάθημα, επανδρώνεται).
- Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που περιέχουν τη λέξη «πατέρας» και αποσιωπούν τη συνεισφορά των γυναικών. (Π.χ. Η γη των πατέρων μας. Το πατρικό μου σπίτι. Οι προπάτορές μας).
- Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που αποκτούν διαφορετική σημασία ανάλογα με το φύλο στο οποίο απευθύνονται. (Π.χ. Νοικοκύρης / νοικοκυρά).
- Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις επαινούν τα γυναικεία επιτεύγματα με όρους που αποδίδονται, κατά κανόνα, στους άνδρες (π. χ. αντράκι, γυναίκα

² Κογκίδου, 2014.

παλικάρι) ή υποτιμούν ή εξευτελίζουν τους άνδρες με όρους που αποδίδονται, κατά κανόνα, στις γυναίκες και στους ομοφυλόφιλους.

- Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που αναπαράγουν στερεότυπες αντιλήψεις για το ρόλο των γυναικών και των ανδρών (π.χ. Το καλάθι της νοικοκυράς, κουτσομπόλα, ωραίο φύλο, χρυσοχέρα).
- Υπάρχουν όροι που υποτιμούν και εξευτελίζουν τους άνδρες ή τις γυναίκες.
- Υπάρχουν παροιμίες και ευχές που αναπαράγουν στερεότυπες αντιλήψεις για τον ρόλο των γυναικών και των ανδρών. (π.χ. Δώδεκα γυναίκες, δεκατέσσερις κουβέντες) και στις οποίες δεν γίνεται χρήση του αρσενικού τύπου ως κανόνα.
- Συχνά σε τίτλους και χαιρετισμούς οι γυναίκες παρουσιάζονται ως εξαρτώμενες από τους άνδρες και όχι ως αυτόνομες προσωπικότητες ή δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα με τους άνδρες. (π.χ. Ο κύριος Παπαδόπουλος και η σύζυγός του. Ο γιατρός και η γυναίκα του).
- Υπάρχουν περιπτώσεις που τα λεξικά μορφήματα που αναφέρονται σε άντρες ουδετεροποιούνται, σε αντίθεση με τις αναφορές στις γυναίκες. Λ.χ. στο συνθετικό βρομο-, για τις γυναίκες τίθεται ως δεύτερο συνθετικό το λεξικό μόρφημα που είναι ρητά συνδεδεμένο με το φύλο, πχ. βρομο-γύναικο, βρομο-κόριτσο, βρομο-θήλυκο. Για τους άντρες από την άλλη δεν χρησιμοποιείται ως δεύτερο συνθετικό το λεξικό μόρφημα που συνδέεται με το αντρικό φύλο, αλλά ένα ουδετεροποιημένο. Αντί δηλαδή για τα συμμετρικά *βρομάντρας, *βρομ-άγορο, *βρομ-αρσένικο, χρησιμοποιείται το ουδέτερο ως προς το γραμματικό γένος και το φύλο «βρομό-παιδο».

7. Το ζήτημα των επαγγελματικών θηλυκών

Όλοι οι εξεταζόμενοι τίτλοι πολιτικών αξιωμάτων δεν εμφανίζουν τον ίδιο βαθμό δυσκολίας. Οι καταλήξεις επαγγελματικών ονομάτων, κατά βάση διγενών και μονοκατάληκτων αποτυπώνονται ως εξής³:

- I. – ος, π.χ. στρατηγός
- II. – ας (-έας, π.χ. συγγραφέας – ίας, π.χ. ταμίας, -ονας, π.χ. αρχιτέκτονας -ορας π.χ. λέκτορας, -τήρας, π.χ. κλητήρας, -ίστας π.χ. καριερίστας.
- III. -της -βαρύτονα και οξύτονα- και -άρχης, π.χ. ναύτης/ μαθητής, γυμνασιάρχης
- IV. Υπάρχουν ακόμα μεμονωμένοι τύποι με κατάληξη – υς, π.χ. πρέσβυς, θηλυκό πρέσβειρα.

Όσον αφορά στην πρώτη κατηγορία (μηχανικός, υπουργός, πρόεδρος), επειδή ήδη πέρασαν στην Κοινή Ελληνική αρχαιοκλιτα θηλυκά με την κατάληξη αυτή (π.χ. η είσοδος, η πρόοδος), δεν χρειάζεται να αλλάξει η κατάληξη στο θηλυκό και έτσι μπορούμε να προτάξουμε το αντίστοιχο άρθρο:

ο μηχανικός-η μηχανικός, ο υπουργός-η υπουργός, ο πρόεδρος- η πρόεδρος.

Εξακολουθεί πάντως να υπάρχει πρόβλημα όταν δεν υπάρχει το άρθρο ή στην ονομαστική και τη γενική του πληθυντικού (μηχανικός, οι μηχανικοί, των μηχανικών). Σ' αυτή την περίπτωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί προσδιορισμός, **λ.χ. γυναίκες μηχανικοί, αλλά και αντίστοιχα αντρών μηχανικών** (Κλαίρης – Μπαμπινιώτης, 2001:55–56) για να μη γίνεται διάκριση ανάμεσα σε «μηχανικούς» με την έννοια της κανονικότητας και σε γυναίκες-μηχανικούς με την έννοια της απόκλισης. Αντίστοιχα, στη χρήση επιθέτου: *η πολιτική μηχανικός, της πολιτικής μηχανικού* κ.ο.κ. (Η αμηχανία πάντως φαίνεται στην

³ Menegaki, M. and Efthymiou, L., 2009.

αδυναμία υιοθέτησης τύπων όπως **χημικίνα μηχανικίνα* που προσκρούουν στο γλωσσικό αίσθημα).

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει ουσιαστικά σε -ας, λ.χ. συγγραφέας (από αντίστοιχο αρχαιοπρεπή τύπο *συγγραφεύς*, που σπάνια χρησιμοποιείται) -ίας λ.χ. ταμίας, -ονας, λ.χ. αρχιτέκτονας, -ορας λ.χ. λέκτορας, δόκτορας, -τήρας, λ.χ. κλητήρας, -ίστας λ.χ. καριερίστας.

Ο βασικός σχηματισμός για το θηλυκό είναι με τη χρήση του θηλυκού άρθρου (η συγγραφέας), ενώ ο τύπος σε -ίσσα (η *συγγράφισσα*) δεν φαίνεται να εμφανίζεται πουθενά. Στον πληθυντικό μπορεί να χρησιμοποιείται η περίφραση «*οι γυναίκες συγγραφείς*», «*οι γυναίκες ταμίες*» «*των γυναικών συγγραφέων*» κ.ο.κ. Παρατηρήθηκε ότι η δυναμική του λόγιου επιθήματος -ας και των λογιότερων -ων και -ωρ, καθώς και του -ίσσα εξαρτάται από το λεξικό μόρφημα στο οποίο εφαρμόζονται (επικρατέστερο η *αρχιτέκτων*, αρκετά συχνό η *λέκτωρ*, αλλά σπάνιο η *επιστήμων*). Ωστόσο, είναι αρκετά συχνοί και οι τύποι η *επιστημόνισσα* και η *αρχιτεκτόνισσα*, αλλά όχι η *λεκτόρισσα*.

Εν τέλει, φαίνεται να λειτουργεί καλύτερα: η **επιστήμονας** (με επίθετο: **ειδική επιστήμονας**), η **αρχιτέκτονας**, η **λέκτορας**, η **ταμίας** κ.ο.κ. με την περίφραση **στον πληθυντικό: οι γυναίκες λέκτορες, οι άντρες λέκτορες κ.ο.κ.**

Επίσης, στα -τήρας, λ.χ. ο κλητήρας /η κλητήρας και γυναίκες κλητήρες. Στα -ίστας λ.χ. ο καριερίστας/ο μπασκετμπολίστας/η καριερίστρια και η καριερίστρα/η μπασκετμπολίστρια και η μπασκετμπολίστα.

Ειδικά, για τους τύπους η *κοσμήτωρ* και η *κοσμητόρισσα* μπορεί να επιλεγεί ο τύπος η *κοσμήτωρ*, της *κοσμήτωρος*. Εξίσου ορθός είναι ο τύπος η *κοσμητόρισσα*, της *κοσμητόρισσας* (αντίστοιχος του βασίλισσα, μαγείρισσα κ.λπ.). Ο τύπος η

κοσμήτειρα της κοσμήτειρας (από αντίστοιχο βυζαντινό τύπο *αυτοκράτειρα*) είναι λιγότερο διαδεδομένος.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τα ουσιαστικά αξιωματών που λήγουν σε *-της* - *βαρύτονα* και *οξύτονα*- και *-άρχης*. Μέχρι τη συμμετοχή των γυναικών σε αξιώματα δεν υπήρχαν στα Ελληνικά τύποι που να αναφέρονται σε γυναίκες με αυτές τις καταλήξεις. Υπάρχει η πρόταση (που ήταν και η επικρατέστερη) να διατηρηθεί στο θηλυκό η κατάληξη του αρσενικού και να δηλώνεται το φύλο με την προσθήκη προσδιορισμού (άρθρου, επιθέτου, αντωνυμίας): λ.χ. *η βουλευτής* (Κλαίρης – Μπαμπινιώτης, 2001:55, 57). Το πρόβλημα παρουσιάζεται στη γενική του ενικού: αρσ. *ο βουλευτής / του βουλευτή*, θηλ. *η βουλευ- τής / της βουλευτή; της βουλευτού;* καθώς επίσης και ο πληθυντικός, όπου, όπως και για τα λήγοντα σε *-ος*, δεν υπάρχει τρόπος διάκρισης των φύλων: *οι βουλευτές / των βουλευτών*. Μια άλλη πρόταση είναι να χρησιμοποιηθεί ο τύπος σε *-ίνα* (βουλευτίνα, δικαστίνα), που όμως συνδέεται με τη γυναίκα του (βουλευτή/δικαστή), ενώ μπορεί να λειτουργεί και απαξιωτικά. Εν τέλει, φαίνεται να επικρατεί ο τύπος σε *-τρια* (βουλευτρια/δικάστρια), σύμφωνα με τον καθιερωμένο γραμματικό κανόνα σχηματισμού θηλυκού των ουσιαστικών που λήγουν σε *-της*: *καθηγητής/καθηγήτρια, ο ανακριτής / η ανακρίτρια, ο διοικητής / η διοικήτρια*.

Έτσι και η *επιθεωρήτρια* και η *διευθύντρια*. Αντίστοιχα και στα επίθετα η *αναπληρώτρια υπουργός* (και όχι φυσικά η *αναπληρωτής υπουργός*) και η *αναπληρώτρια καθηγήτρια*, αλλά και η *καλλιτεχνική διευθύντρια*. **Ομότιμος καθηγητής, αλλά ομότιμη καθηγήτρια. Επίκουρος καθηγητής, αλλά επίκουρη καθηγήτρια.**

Για ορισμένους τύπους μπορούν να χρησιμοποιηθούν και εναλλακτικοί τύποι, έτσι όπως διαμορφώθηκαν από το γλωσσικό αίσθημα, λ.χ. κατάληξη (θέ)της: *ο*

σκηνοθέτης/ η σκηνοθέτρια, αλλά και η σκηνοθέτιδα/σκηνοθέτισσα/σκηνοθέτρια. Ο συνθέτης/η συνθέτης, αλλά και η συνθέτιδα/συνθέτισσα/συνθέτρια. Επίσης, ο συνεργάτης/η συνεργάτης, αλλά και η συνεργάτιδα/συνεργάτισσα/συνεργάτρια. Έτσι και η επιστημονική συνεργάτης/συνεργάτιδα/συνεργάτισσα/συνεργάτρια. Κάποια σχηματίζουν το θηλυκό μόνο με τη χρήση του άρθρου, λ.χ. ο/η θεατής (αλλά η τηλεθέτρια και η ακροάτρια) ο/η κάτοχος, ο/η δικαιούχος.

Όσον αφορά τον θηλυκό τύπο αξιωματών των οποίων η ονομασία λήγει σε -άρχης, όπως γυμνασιάρχης, ομαδάρχης, καταστηματάρχης κ.λπ. υπάρχουν σε χρήση τύποι η γυμνασιάρχης, της γυμνασιάρχη ή -με την επιστράτευση τής Καθαρεύουσας- της γυμνασιάρχου. Ορθότερη είναι η παραγωγική κατάληξη -ίσσα: γυμνασιάρχισσα, ομαδάρχισσα, καταστηματάρχισσα.

Βιβλιογραφία

- Γκασούκα, Μ., & Μ. Γεωργαλλίδου, (2014). *Οδηγός Χρήσης μη Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Έγγραφα*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.
- Γκασούκα, Μ., Γεωργαλλίδου, Μ. & Ξ. Φουλίδη, (2016). *Οδηγός Υπέρβασης του Γλωσσικού Σεξισμού στη Γλώσσα των Εγγράφων της Δημόσιας Διοίκησης της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου
- Ιορδανίδου, Α., Μάντζαρη, Ε. (2005). Τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: Γλωσσική χρήση και τυποποίηση. *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», 73-87*
- Κλαίρης Χρ. και Μπαμπινιώτης Γ. (2001). *Γραμματική της νέας ελληνικής, δομολειτουργική-επικοινωνιακή, τόμος α΄*. Athens: Ελληνικά γράμματα.
- Κογκίδου Δ. (2014). “Γιατί ακούγεται προκλητικό ή υπερβολικό «η κοσμητόρισα ή βουλευτριά» και όχι «η μαγείρισσα ή χορεύτρια»; - Λαμβάνει υπόψη του το εκπαιδευτικό μας σύστημα την αναγκαιότητα της μη σεξιστικής γλώσσας;” Ανακτήθηκε στις 21.05.2022 από <https://tvxs.gr/news/paideia/ekpaideytiko-systima-kai-anagkaiotita-tis-mi-seksistikisglossas?fbclid=IwAR1ah4QrEC16L77Cc374j3xkiTQOp9urp0MKnD1O6nyXQzcAbRb8oKJaxg>
- Menegaki, M. and Efthymiou, L. (2009). Εξουσία και γλώσσα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Μια προσέγγιση. In E. Close, G. Couvalis, G. Frazis, M. Palaktoglou, and M. Tsianikas (eds.) "*Greek Research in Australia: Proceedings of the Biennial International Conference of Greek Studies, Flinders University June 2007*", Flinders University Department of Languages - Modern Greek: Adelaide, 449-466.
- Παυλίδου, Θ.-Σ. (1985). “Παρατηρήσεις στα Θηλυκά Επαγγελματικά”, *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 5, 201–17.
- Παυλίδου Θ. (επιμ.), (2006). *Γλώσσα – Γένος – Φύλο*. Thessaloniki: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Τζακώστα, Μ. (2021). Η πρόεδρος που δεν την αφήνουν να γίνει προεδρίνα: Η τύχη των διγενών και μονοκατάληκτων επαγγελματικών ονομάτων στα ΜΜΕ και την εκπαίδευση. Στο Ν. Τσιτσανούδη – Μαλλίδη & Δ. Βαρδαβάς & (επιμ.). *Γλώσσα, ηθική & ιδεολογία στα ΜΜΕ*. Αθήνα: Πεδίο. 19-42.
- Τσοκαλίδου, Ρ. (1996). *Το φύλο της γλώσσας. Οδηγός μη-σεξιστικής γλώσσας για τον δημόσιο ελληνικό λόγο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων-Βιβλιοπωλείο της Εστίας.